

КЛИФЪРД САЙМЪК ЛОШИЯТ ПРИМЕР

Превод от английски: [Неизвестен], —

chitanka.info

С някои доста деликатни задачи могат да се справят само роботите — задачи от такъв тип, че изпълнението им не може да бъде поверено на нито едно човешко същество...

Клатушкайки се, Тобиас се влечеше по улицата и размишляваше за своя тежък живот.

Джобът му беше празен и барманът Джо го изхвърли от кръчмата „Веселата клисура“, дори не му даде хубавичко да си накваси гърлото и сега му оставаше само един път — в празната колиба, която наричаше своя къща, и да се случеше нещо с него, ничие сърце нямаше да трепне. Само затова, мислеше си той, обхванат от пиянска жестокост към себе си, защото е безделник и пропаднал пияница, просто да се чудиш как го търпят в града.

Сдрачаваше се, но на улицата все още беше шумно и Тобиас забеляза колко старателно минавачите отместват погледа си от него.

Така трябва и да бъде, каза си той. Щом не искат да го гледат, значи всичко е наред. Няма какво да го разглеждат. Нека се обръщат, щом така им е по-спокойно.

Тобиас беше позор за града. Срамно петно върху неговата репутация. Тежък кръст за жителите му. Социално зло. Тобиас беше лошият пример. И нямаше повече такива като него, защото във всеки малък град може да има само по един пропаднал човек — за двама няма място.

Тобиас криволичеше мрачен, самотен се мъкнеше по тротоара. Изведнъж видя, че пред него, на ъгъла, стои Елмер Кларк, градският полицай. Стои и го гледа. Но Тобиас не предположи нищо тревожно. Елмер беше славно момче. Елмер знае кое колко струва. Тобиас спря, малко се постегна, поизпъчи се, след това се прицели към ъгъла, където го чакаше Елмер и без особени отклонения от курса се отправи нагам. И пристигна на местоназначението.

— Тоуб — каза му Елмер, — да те закарам? Колата ми е наблизо. Тобиас се изпъчи с жалкото достойнство на пияница.

— В никакъв случай, боже мой — ще речеш джентълмен от главата до петите. — Не искам да ви създавам такива затруднения. Премного съм ви благодарен.

Елмер се усмихна.

— Добре, добре, няма нищо. Само че сигурен ли си, че ще се домъкнеш до къщи на двата си крака?

— Какво говориш! — отвърна Тобиас и се разпусна още повече.

Първоначално му вървеше. Благополучно премина няколко пресечки.

Но на ъгъла на Трета и Кленова улици му се случи беда. Спъна се и се плъсна с цял ръст на тротоара пред носа на мисиз Фробишър, която стоеше на площадката пред къщата си, откъдето отлично видя как той се изгърси. Не се съмняваше, че още утре тя не ще пропусне да опише най-подробно това позорно зрелище пред членките на Дамското благотворително дружество. А те, свили презрително устни, тихичко ще кудкудякат помежду си, представяйки се за по-големи светии от господата. Нали за тях мисиз Фробишър беше образец на добродетели. Мъжът ѝ беше банкер, а синът ѝ най-добрият играч на милвилския футболен отбор, който се надяваше да заеме първо място в шампионата, организиран от Спортната асоциация. Този успех се възприемаше от всички със смесено чувство на изумление и гордост: минаха доста години, откакто милвилският футболен отбор за последен път завоюва купата на асоциацията.

Тобиас се изправи на крака, несръчно и на бърза ръка изгърси от себе си прахта и се насочи към ъгъла на Трета и Дъбова улици, където седна на ниската каменна ограда, проточила се пред фасадата на баптистката църква. Знаеше, че пасторът, като излиза от кабинета си в сутерена, непременно ще го види. А пък за пастора, каза си той, това е много полезно. Може би подобна картина най-после ще го накара да излезе от кожата си.

Тобиас се безпокоеше, че в последно време пасторът се отнасяше към него твърде благодушно. Много гладко вървяха работите на пастора и като че ли започваше да се обвива в тлъстините на самодоволството: жена му беше председателка на местната секция на Дружеството Дъщери на Американската Революция, а пък у дългокраката им дъщеря откриха необикновени музикални способности.

Тобиас търпеливо седеше на оградата и очакваше пастора, когато чу тътрузенето на нечий крака. Беше вече доста се стъмнило и едва когато минаващият приближи, видя че това е училищният прислужник Енди Доновън.

Тобиас мислено се укори. По характерното тътрузене на краката би трябвало веднага да се досети кой идва.

— Добър вечер, Енди — каза той. — Нещо ново?

Енди се спря и го загледа в упор. Приглади увисналите си мустаци и плю на тротоара с такъв вид, че ако наблизко имаше някой страничен наблюдател, би преценил това като израз на най-дълбоко отвращение.

— Ако чакаш мистър Хелворсен — каза Енди, — то напразно си губиш времето. Няма го в града.

— Пък аз не знаех — смути са Тобиас.

— Достатъчно безобразия извърши днес — жлъчно каза Енди. — Хайде марш в къщи. Спря ме мисиз Фробишър преди малко, когато минавах наблизко. И така, тя смята, че най-после трябва сериозно да се заемем с тебе.

— Мисис Фробишър е една стара клюкарка — промърмори Тобиас, като едва се задържаше на краката си.

— Това наистина не може да й се отрече — съгласи се Енди. — Но иначе е порядъчна жена.

После внезапно се обърна и затътрузи крака нататък и като че ли се придвижваше малко по-бързо, отколкото обикновено.

Тобиас поклащайки се, макар и не така забележимо като по-рано, се помъкна в същата посока, в която и Енди, измъчван от съмнения и горчиво чувство на обида.

Защото се смяташе за жертва на несправедливостта.

Та нима е справедливо дето му се пада да бъде такъв пияница, когато от него можеше да излезе нещо съвсем друго? Когато по начина на строеж на неговата личност — такъв сложен комплекс от емоции и желаниа — той неудържимо се стреми към нещо друго?

Не е за него да бъде съвестта на този град, мислеше си Тобиас. Достоен е за по-добра участ, създаден е за по-високо призвание, хълцайки, мрачно сам се убеждаваше...

Разстоянията между къщите постепенно се увеличаваха, те ставаха все по-редки, тротоарът свърши и Тобиас, спъвайки се, се помъкна по неасфалтирания път към своята колиба, която се беше приютила на самия край на града.

Тя стоеше на хълма над блатото, близо до онова място, където пътят, по който сега вървеше, се пресичаше с шосе №49 и Тобиас си

помисли, че е истинска благодат дете живее там. Честичко седеше пред къщи и наблюдаваше профучаващите наоколо коли.

Но по това време на пътя беше празно, над далечната горичка изгряваше луната и нейната светлина постепенно превръщаше селския пейзаж в сребристочерна гравюра.

Продължи пътя си, като безшумно потапяше краката си в прахта и от време на време до него достигаше разтревожения крясък на птица, а във въздуха се носеше миризмата на изгорели есенни листа.

Колко е красиво тук, помисли си Тобиас, колко е красиво, но колко е самотно. Е, и какво от това, дявол да го вземе? Та той винаги е бил самотен.

Отдалече се дочу ревът на мотор, движещ се с голяма скорост и Тобиас неволно си помисли някои лоши неща за такива неразумни шофьори.

Като се препъваше едва ли не на всяка крачка, Тобиас се влачеше по прашния път и сега вече виждаше фаровете на колата, приближаваща се твърде бързо откъм изток.

Вървеше и вървеше, без да откъсва поглед от светлините на фаровете. Когато стигна до кръстопътя, неочаквано изскърцаха спирачките, колата рязко изви по пътя, по който се движеше и той, и светлината на фаровете го ослепи.

В същия миг светлинният лъч подскочи и се заби в небето, колата се занесе заедно с пронизителното скърцане на триеци се в асфалта гуми и Тобиас видя слабото сияние на задните фарове. Бавно, като че ли напругаше силите си, колата се наведе настрани и се обърна в крайпътната канавка...

Тобиас изведнъж осъзна, че бяга, бяга презглава на моментално укрепналите си крака.

Колата пред него рухна настрани, чу се раздиращо ушите скърцане, със стържене се потътри по асфалта и леко, даже някак си плавно се плъзна в канавката.

Чу се тихо плъосване във водата, колата се опря в противоположната страна на канавката и лежеше неподвижно, само колелата ѝ се въртяха все още.

Тобиас скочи от пътя и като се хвърли към вратата на колата, с двете си ръце започна яростно да я дърпа за дръжката. Обаче вратата не се поддаваше: тя скърцаше, но упорито не желаше да отстъпи. Той

дръпна колкото имаше сила и вратата се пооткрехна — така само на дюйм. Тогава се наведе, пъхна пръстите си в образувалата се цепнатина и веднага почувствува разяждащата миризма на горяща изолация. Разбра, че му остава съвсем малко време. И още почувствува, че от другата страна на вратичката, като че ли в капан, отчаяно са блъска живо същество.

Някой му помагаше, като натискаше вратата отвътре: Тобиас бавно се изправи, като не преставаше с всички сили да дърпа дръжката, най-после вратата с голямо нежелание се отвори.

От колата са чува тихи, жални хълцания, а миризмата на горяща изолация са усили и Тобиас забеляза, че под капака се промъкват огнени езичета.

Чу се щракане, вратата се отвори по-широко, после отново заяде, но сега вече отворът позволяваше на Тобиас да се мушне вътре в колата: той хвана нечия ръка, напрегна се, дръпна я към себе си и измъкна от колата мъж.

— Тя е там — задъхвайки се, произнесе мъжът. — Тя е още там...

Но Тобиас, без да го изслуша, шареше където му попадне в тъмната дупка на колата: към миризмата от горящата изолация се прибавиха кълбата дим, а под капака като ослепително червено петно се разливаше огънят...

Напипа нещо живо, меко и съпротивляващо се, улучи момента и измъкна от колата безсилно, изплашено до смърт момиче.

— По-бързо, бягайте оттук! — завика Тобиас и с такава сила блъсна мъжа, че оня полетя встрани, падна и вече пълзешком се измъкна от канавката на пътя.

Тобиас взе на ръце момичето, скочи след него, а зад тях избухна обхванатата в пламъци кола.

Препъвайки се, те побягнаха гонени от горещината на горящата кола. След малко мъжът освободи момичето от ръцете на Тобиас и я постави на крака. Съдейки по всичко, тя беше цяла и невредима, ако не се смята малката раничка на челото, от която кръв на тъмна струйка се стичаше по лицето.

Към тях вече бързаха хора. Някъде встрани се тръшваха врати на къщи, чуваха се развълнувани викове, а те тримата като зашеметени нерешително спряха посред пътя.

И едва сега Тобиас се вгледа в лицата на своите спътници. Видя, че мъжът е Ренди Фробишър, кумирът на футболните запалнянковци, а момичето е Бети Хелворсен, музикалната дъщеря на баптисткия свещеник.

Тичащите по пътя хора бяха вече съвсем близо, а огненият стълб над горящата кола понамаля. „Няма какво повече да правя тук — помисли си Тобиас, — време е да се омитам.“ И без това допуснах непозволена грешка, каза си го сам на себе си. Беше нарушил забраната.

Веднага се обърна, главата му хлътна в раменете и бързо, едва не тичайки, се устреми назад към кръстопътя. Стори му се, че Ренди извика нещо след него, но дори не се обърна, ускори още крачки, та да може колкото е възможно по-скоро да се отдалечи от мястото на катастрофата.

Мина кръстопътя, слезе от шосето и започна да се катери по пътечката към своята съборетина, самотно стърчаща на върха на хълма над блатото.

Дотолкова се беше улисал, че дори забрави да се препъва.

Впрочем сега това нямаше значение: наоколо нямаше жива душа.

Обзет от паника, Тобиас буквално се тресеше от ужас. Та нали с тази си постъпка можеше да развали всичко, да провали цялата си работа.

Нещо се белееше в смачканата, проядена от ръжда пощенска кутия, която висеше до вратата и Тобиас много се учуди — много рядко получаваше нещо по пощата.

Извади от кутията писмо и влезе в къщата. Пипнешком намери лампата, запали я и се отпусна в клатушкащия се стол, който се намираще до масата в средата на стаята.

„Сега сам съм господар на времето си — помисли си той — и мога да се разпореждам с него по собствено желание.“

Работният му ден завърши макар и формално. Това не беше съвсем точно, защото дали с по-голямо или по-малко натоварване, но работеше винаги.

Стана, свали омачканото си сако, закачи го на облегалката на стола, разкопча ризата и откри гърдите си, по които нямаше косми. Напипа на гърдите си пластинката, натисна я и под неговите пръсти тя се плъзна встрани. Зад пластинката се криеше ниша. Приближи до

умивалника, извади от нишата контейнер и изля в мивката изпитата през деня бира. След това върна контейнера на мястото, премести пластинката и закопча ризата си.

Позволи си да не диша.

С голямо облекчение усети, че става това, което е.

Тобиас неподвижно седеше на стола, изключил мозъка си, като изтриваше от паметта си изминалия ден. След известно време започна отново да го оживява и да създава друг мозък — мозък настроен на онзи лично негов живот, в който не беше пропаднал пияница, нито съвестта на града, нито пък лошият пример.

Но през тази вечер не успя напълно да забрави преживяното през деня и към гърлото му отново запълзя буца — познатата, мъчителна буца от обида за това, че го използват като средство за защита на човешките същества, населяващи това градче, от свойствените на хората пороци.

Работата е там, че в такива малки еснафски градчета може да живее само един пропаднал човек: по някакъв необясним закон за това лицемерно общество за двама или дори за повече е тясно. Там безобразничи Старият Бил, другаде Старият Чарли или Старият Тоуб. Истинско наказание за еснафите, които с отвращение търпят тази отрепка като неизбежно зло.

Но ако се вземе робот, робот-хуманоид Първи клас, който без внимателен оглед не може да бъде отличен от човек — ако вземеш такъв робот и му поръчаш да се прави на градския пияница или на градския глупак, то това правило може да се подмине. И човекоподобният робот в ролята на пропаднал пияница носеше огромна полза. Пияницата-робот избавяше града, в който живее, от пияницата-човек, сваляше излишното позорно петно от човешкия род, а изместеният по такъв начин потенциален алкохолик по неволя се превръщащо в напълно приемлив гражданин на обществото. Може би този човек и да не беше образец на порядъчност, но поне се вместише в рамките на благоприличието.

За човека е ужасно да бъде пропаднал пияница, а пък за работа това е нищо работа. Защото роботите нямат душа. Роботите не влизаха в сметката.

И най-лошото е, помисли си Тобиас, че тази роля трябва да играеш постоянно: без ни най-малки отстъпки, никакви почивки, ако

не се смятат кратките паузи, като например сега, когато си твърдо уверен, че никой не те вижда...

Но днес вечерта за няколко минути излезе от този образ. Принудиха го обстоятелствата. На карта бяха поставени два човешки живота и той не можеше да постъпи по друг начин.

Впрочем, каза си, не е изключено всичко да се размине. Онези горките бяха в такова състояние, че вероятно дори не са забелязали кой ги е спасил. Заше метени от случилото се, те може и да не са го познали.

Но цялата работа е там, изведнъж осъзна, че това никак на му е по сърце: страстно му се искаше да са го познали. Тъй като в структурата на неговата личност се беше появило нещо човешко и това нещо неудържимо се стремеше да се прояви наяве, жадуваше да бъде забелязано и така да го отличи от онзи пропаднал тип и нехранимайко, какъвто беше в очите на хората.

Но това е нечестно, осъди се сам. Такива помисли са недостойни за един робот. Та той посяга на традициите!

Тобиас си наложи да седи спокойно, да не диша, да не мърда и се опита да събере мислите си — вече без да хитрува, без да се прикрива от самия себе си, да погледне истината в лицето.

Би му било много по-леко, мислеше си, ако не чувствуваше, че е способен на повече, ако ролята на лош пример за жителите на Милвил беше за него предел, ако с това се изчерпваха всичките му възможности.

По-рано беше така, припомни си той. Именно така стояха нещата по онова време, когато се съгласи на тази работа и подписа контракта. Но сега това е изминат етап. Вече е узрял за изпълнението на по-сложни задачи.

Защото е станал по-възрастен, така както малко по малко, по някакъв необясним начин, постепенно, роботите стават по-възрастни.

На нищо не прилича, че трябва да изпълнява такава служба, в същото време, когато много по-сложна работа е по силите му, а такива задачи има доста. Само че нищо не може да се промени. Положението му е безизходно. Няма към кого да се обърне за помощ. Невъзможно е и самоволно да напусне поста си.

Та нали за да не работи напразно, има правило, според което само един-единствен човек, задължил се да пази това в най-строга

тайна, знаеше, че той е робот. Всички останали трябваше да го вземат за човек. В противен случай целият му труд би загубил всякакъв смисъл. Като безделник и пияница, но човек, би свършил работа, но като негоден, пършив пияница-робот цената му нямаше да е и пукнат грош.

Затова всички бяха в неведение, дори общината, която, трябва да се каже, твърде неохотно плащаше всяка година членски внос на Обществото за Прогрес и Усъвършенствуване на Човешкия Род, без да знае къде отиват тези пари и въпреки това не смееше да се откаже от плащанията. Тъй като не всяка община беше удостоена с честта да се ползува от особените услуги на ОПУЧР. Достатъчно беше да не се плати вноската и навярно Милвил ще трябва да чака и да чака, докато щастието го огрее отново да стане член на Обществото.

И ето че затъна тук, помисли си Тобиас, вързан през ръцете и краката с десетгодишен контракт, за чието съществуване градът не се и досещаше, но това съвсем не променяше нещата.

Знаеше, че няма дори с кого да се посъветва. Нямаше човек, пред когото да може да изложи цялата истина, тъй като ако се разкриеше пред някого, цялата му работа отива на вятъра и най-подло ще подведа града. А на такова нещо не ще се реши ни един робот. Това не е порядъчно.

Опитваше се логично да обоснове причината за този непреодолим стремеж точно да изпълни предписаното, да обясни причината за своята неспособност да наруши поетото задължение, зафиксирани в контракта. Но логиката тук няма място — всичко това си съществуваше само по себе си в него. Така са устроени роботите: това е един от множеството фактори, от чието съчетание се определя и тяхното поведение.

И така, нямаше изход. Според условието на контракта, предстоеше му още десет години да пиянствува, като ненужна вещь да се подмята из улиците, да играе ролята на затъпял от всекидневното пиянство, напълно пропаднал човек, за който всичко на света няма значение. И трябва да играе тази комедия, за да не би някой от гражданите да стане такава отрепка.

Колко е обидно да се раздаваш така на дребно, след като знаеш, че си способен да изпълняваш и по-квалифицирана работа, знаеш че

сегашният ти разряд дава правото да се заемеш с творчески труд за благо на обществото.

Положи ръката си върху масата и усети, че под нея нещо зашумя. Писмото, съвсем беше забравил за писмото.

Погледна плика и видя, че няма обратен адрес, веднага съобрази от кого е.

Извади от плика сгънатия надве лист хартия и се убеди, че интуицията му не го е подвела. Отгоре на страницата над текста стоеше печатът на Обществото за Прогрес и Усъвършенствуване на Човешкия Род.

В писмото пишеше следното:

Драги колега!

Навярно ще ви бъде приятно да научите, че въз основа на последния анализ на Вашите способности, установено е, че сега Вие сте най-подходящ за изпълнение на задълженията на Координатор и експедитор при организиращите се колонии от хора на някоя от усвояваните планети. Уверени сме, че след като заемете такава длъжност, Вие ще допринесете повече полза и сме готови, ако няма никакви други съображения, да Ви предоставим такава работа незабавно.

Обаче, известно ни е, че още не е изтекъл срокът на сключения по-рано с Вас контракт и може би в дадения момент Вие смятате, че е неудобно да поставяте въпроса за преминаването Ви на друга работа.

Ако ситуацията се промени, бъдете любезни и незабавно ни уведомете!

Под писмото се мъдреше неразбираем подпис.

Тобиас внимателно сгъна листа и го мушна в джоба си.

Много ясно си представи как там, на другата планета, където слънце наричат някоя друга звезда, помага на първите заселници да основат колония, труди се заедно с колонистите, но не като робот, а като човек, истински човек, пълноправен член на обществото.

Съвършено нова работа, нови хора, нова обстановка.

И ще престане най-накрая да играе тази отвратителна роля. Никакви трагедии, никакви комедии. Никаква разпуснатост. С това ще бъде веднъж завинаги свършено.

Стана от стола и закрачи назад-напред из стаята.

Колко е объркано всичко — помисли си. — Защо трябва да кисне тук още десет години? С нищо не е задължен на този град — нищо не го задържа тук... освен само задължението по контракта, което е свещено и ненарушимо. Свещено и ненарушимо за работа.

И се получава така, че е жив прикован за тази мъничка точица на картата на Земята, докато можеше да стане един от онези, които сеят по далечните звезди семената на човешката цивилизация.

Преселниците бяха малко. Отдавна се бяха отказали от организирането на многолюдни колонии — те не оправдаха създаването си. Сега за усвояването на нови планети изпращаха малки групи хора, свързани със стара дружба и общи интереси.

Тобиас си помисли, че такива преселници по-скоро приличаха на фермери, отколкото на колонисти. Само хора, които добре се познаваха на Земята, се отправяха към Космоса да опитат там щастieto си.

И той би станал един от тези смели търсачи на приключения, ако можеше да наруши условията на контракта, ако можеше да избяга от това градче, да се избави от тази бездарна и унижителна работа.

Но този път е затворен за него. Оставаше му само да изживее мъката от напълно разбитите надежди.

На вратата се почука и поразен, той замря на мястото си. Вече много години никой не беше чукал на вратата му. Чуването на вратата, каза си той, можеше да означава само приближаваща се беда. Можеше да означава само, че са го познали, а вече започваше да свиква с мисълта, че все пак е успял да се измъкне сух от водата.

Тобиас бавно приближи към вратата и я отвори. Бяха четирима: местният banker Херман Фробишър, мисиз Хелворсен, съпругата на баптисткия свещеник, Бад Ендерсон, треньорът на футболния отбор и Крис Ламберт, редактор на милвилския седмичник.

По вида им веднага разбра, че работата му е лоша — толкова сериозна неприятност го чака, че от нея няма къде да се дене. Лицата на влезлите изразяваха искрена преданост и благодарност с отенък на някаква неловкост, каквато изпитват хората, когато осъзнават своята грешка и са готови света да обърнат, за да я поправят.

Фробишър така решително и с такова преувеличено дружелюбие протегна на Тобиас своята пухкава ръка, че направо беше смешен.

— Тоуб — каза той, — дори не знам как да ви благодаря. Нямам думи, с които да изразя колко дълбоко сме трогнати от вашата днешна постъпка.

Тобиас се опита да се отърве само с едно бързо ръкостискане, но афектираният banker беше стиснал ръката му и не желаше да я пусне.

— А след това сте взели, че сте избягали! — довърши мисиз Хелворсен. — Не сте почакали да дойдат другите, да видят какъв чудесен човек сте! Убийте ме, не мога да разбера какво ви е прихванало!

— Дребна работа — измънка Тобиас.

Bankerът най-после пусна ръката му, но треньорът веднага я грабна, като че ли само чакаше да му се представи тази възможност.

— Благодарение на вас Ренди е жив и във форма — заговори той. — Та утре е мачът за купата, а пък ние без него по-добре да не излизаме на терена.

— Трябва ми вашата снимка, Тоуб — каза редакторът. — Нямате ли някоя снимка? Впрочем какво говоря — откъде ще имате? Нищо, още утре ще ви фотографираме.

— Но най-напред — каза bankerът, — ще ви преселим от тази колиба.

— От тази колиба ли? — попита Тобиас, изплашен не на шега. — Но мистър Фробишър, та това е моята къща!

— Не, вече не е вашата, стига толкова! — намеси се мисиз Хелворсен. — Ще се погрижим да ви дадем възможност да се поправите. Такъв шанс още не сте имали в живота си. Имаме намерение да се обърнем в АОБА.

— В АОБА? — с отчаяние повтори след нея Тобиас.

— Анонимно Общество за Борба с Алкохолизма — надутото поясни съпругата на пасатора. — То ще ви помогне да се излекувате от пиянството.

— Ами ако Тоуб въобще не иска да стане трезвеник? — предположи редакторът.

Мисиз Хелворсен раздражено скръцна със зъби.

— Иска — заяви тя. — Няма човек, който да не иска.

— Хайде стига — намеси се Фробишър. — Не всичко изведнъж. С Тоуб ще обсъдим това утре.

— Аха — зарадва се Тобиас и придърпа вратата към себе си. — Да отложим нашия разговор за утре.

— А, не, така не може — каза банкерът. — Сега ще дойдете с мен. Жена ми ви чака за вечеря, за вас сме приготвили стая и докато всичко не се уреди, ще живеете у нас.

— Че какво има да се урежда? — запротестира Тобиас.

— Как така — какво? — възмути се мисиз Хелворсен. — Нашият град и пръста си не е помръднал поне малко да ви помогне. Винаги сме се държали настрана, спокойно наблюдавайки как вие едва ли не на четири крака се мъкнехте наоколо. А това е много лошо. Сериозно ще поговоря с мистър Хелворсен.

Банкерът дружески прегърна Тобиас през рамото.

— Да вървим, Тоуб — каза той. — Ние сме с неизплатен дълг пред вас и ще направим всичко, което е по силите ни.

Лежеше на леглото, постлано с белоснежен шумящ чаршаф, със същия такъв чаршаф беше покрит, а когато всички заспаха, беше принуден тайно да отиде в клозета и да хвърли всичката храна, която го накараха да изяде на вечеря.

Не му трябваха белоснежните покривки. Въобще не му трябва легло. В неговата съборетина наистина имаше легло, но само за заблуда. А тука — лежиш си върху бели чаршафи, пък и Фробишър го накара да вземе вана, което впрочем му беше твърде на място, че как да не го развълнува всичко това!

Животът ми се изпорти, мислеше Тобиас. Работата все едно, че е хвърлена в канализационната тръба. Всички изпорти, и то така глупаво. И сега вече няма да замине с шепа смелчаци да усвоява нова планета: дори тогава, когато окончателно се раздели с днешната си работа, няма да има никакви шансове за нещо, което наистина си струва. Ще му поръчат още някаква забутана работица и той ще тъпче на едно място още двадесет години и възможно е отново да сбърка — щом имаш някаква слабост, от нея не можеш избяга.

А той си имаше слабо място. Днес вечерта се убеди в това.

Но от друга страна какво му оставаше да прави? Нима трябваше да се изсули покрай тях и да остави онези двамата да загинат в горящата кола?

Лежеше на чистия бял чаршаф, гледаше влизащата през прозореца в стаята чиста, бяла лунна светлина и си задаваше въпрос, на който сам не можеше да отговори.

Наистина беше му останала още една надежда и колкото повече мислеше, толкова по-оптимистично гледаше на бъдещето: малко по малко на душата му олекна.

Все още може всичко да се обърне, казваше си той, трябва само отново да се напие до безобразие, по-точно да се престори на мъртво пиян, та нали истински не е бил пиян. И тогава така ще се разпусне, че подвизите му ще влязат в историята на града. В негова власт е непоправимо да се опозори. Може най-демонстративно, нахално и просташки да се откаже от предоставената му възможност да стане порядъчен. Може на всички тези достойни хора с техните добри намерения да им удари такава звънка плесница, че да им се стори сто пъти по-отвратителен, отколкото досега.

Лежеше и мислено си представяше как ще изглежда. Идеята беше отлична и непременно ще я претвори в живота... но май че има смисъл с това да се заеме малко по-късно.

Така хулиганските му постъпки ще направят по-силно впечатление, ако малко почака, да мине, да кажем, една седмица, през която ще се прави на светец. Тогава неговото грехопадение ще ги удари по-силно. Нека се погреят малко на лъчите на собствената си добродетел, да вкусят от висшата радост, като смятат, че са го измъкнали от калта и са го поставили на истинския прав път; нека да укрепне надеждата им и тогава той, смеейки се издевателски, пиян до смърт, спъвайки се, ще се помъкне обратно към своята колиба над блатото.

И всичко ще се уреди. Отново ще се включи в работа, и дори по-голяма полза ще има от него, отколкото до произшествието.

След една-две седмици, а може и по-нататък...

И изведнъж като че ли прозря: поразил го една мисъл. Опита се да я прогони, но тя, точна и ясна, не си отиваше.

Разбра, че лъже самия себе си.

Не искаше отново да става такъв, какъвто беше до днешната вечер.

С него се беше случило именно онова, за което мечтаеше, призна пред себе си. Отдавна мечтаеше да завоюва уважението на своите съграждани, да ги предразположи към себе си, да почувствува най-после някаква вътрешна удовлетвореност.

След вечерята Фробишър поведе разговор за това, че Тобиас трябва да се настани на някаква постоянна работа, да се залови за честен труд. И сега, легнал в леглото, разбра колко му е домъчняло за такава работа, как жадува да стане скромен, уважаван гражданин на Милвил.

Но знаеше, че това няма да стане, че нещата се наредиха така, че по-лошо не можеше да бъде. Той вече беше не просто мъряч, а предател, при това напълно осъзнаващ това.

Каква ирония на съдбата: излиза, че провалът в работата е бил негова заветна мечта, а сега, когато тази мечта се е сбъднала, е загубил.

Ако беше човек, щеше да заплаче.

Но той не можеше да плаче. Напрегнал цялото си тяло, лежеше на снежнобелия колосан чаршаф, а през прозореца струеше снежнобяла, като че ли също колосана лунна светлина.

Имаше нужда от нечия помощ. За пръв път през живота си изпита нужда от другарска подкрепа.

Имаше само едно място, където можеше да се обърне — и то само в краен случай.

Почти безшумно Тобиас намъкна върху себе си дрехите, плъзна се през вратата и на пръсти се спусна по стълбите.

С обикновена крачка мина една пресечка и реши, че вече може и да не бъде толкова внимателен и полетя с всички сили, преследван от страх, който го гонеше по петите като обезумял конник.

Утре е мачът, онзи решаващ мач, в който ще покаже от каква класа играч е спасеният от него Ренди Фробишър и вероятно Енди Доновън работи до късно, за да се освободи и да може утре да отиде на стадиона.

Интересно, колко ли е часът, помисли си Тобиас, през ума му мина, че навярно вече е много късно. Но Енди сигурно още се занимава с чистенето — не може да си е тръгнал.

Когато стигна целта, Тобиас побягна по извитата пътечка към тъмното, с неясни очертания здание на училището. Изведнъж в главата му се мярна, че ще си отиде от училището ей така и че напразно е тичал дотук. Почувствува внезапна слабост.

В този момент забеляза светлинка в един от прозорците на полусутерена — в прозорчето на склада, и разбра, че всичко е наред.

Вратата беше затворена, заудря с юмруци по нея, след това малко почака и заудря отново.

Най-после чу как някой, тътрузейки крака, бавно се качва по стълбата и след една-две минути зад прозорчето на вратата се мярна някаква колеблива сянка.

Чу се дрънкането на ключове, щракна ключалката и вратата се отвори.

Нечия ръка бързо го издърпа навътре. Вратата зад него се затвори.

— Тоуб! — извика Енди Доновън. — Колко хубаво, че дойде.

— Енди, забърках ги едни!...

— Знаем — прекъсна го Енди. — Всичко ми е известно.

— Не можех да допусна те да загинат. Не можех да ги оставя без помощ. Това нямаше да е човешко.

— Но щеше да бъде в реда на нещата — каза Енди. — Та ти не си човек.

Пръв заслиза по стълбите, държеше се за перилата и уморено тътрюзеше крака.

От всички страни ги ограда звънката тишина на опустялото здание и Тобиас почувствува колко неизразимо неприятно е нощно време в училището.

Влязоха в склада и чистачът седна на някакъв празен сандък, с ръка посочи на работа към друг.

Но Тобиас остана прав. Нямаше търпение по-скоро да оправи положението.

— Енди — проговори той, — всичко премислих. Ще се напия по такъв начин и...

Енди поклати глава.

— Това доникъде няма да доведе — каза той. — Неочаквано за всички ти извърши добро дело и в техните очи стана герой. Гражданите ще ти прощават, защото ще помнят това. Каквото и да направиш, на каквато и отрепка да се преструваш, те никога няма да забравят какво направи за тях.

— Значи излиза... — произнесе Тобиас и в главата му се почувствува въпрос.

— Ти излезе от играта — каза Енди. — Тук от теб вече няма да има никаква полза.

Замълча и внимателно се вгледа в разстроения робот.

— Прекрасно се справяше с работата си — отново заговори Енди. — Време е да ти го кажа. Трудеше се съвестно, не жалеше сили.

И повлия благотворно на града. Нито един от жителите не се реши да стане такава измет като тебе, такава презряна и отвратителна твар...

— Енди — страдалчески проговори Тобиас, — престани да ме кичиш с медали.

— Иска ми се да те поободря — каза Енди.

И тук въпреки цялото си отчаяние Тобиас почувствува, че го обзема смях — неуместен, заплашителен смях от мисълта, която внезапно му дойде в главата.

И този смях ставаше все по-неудържим. Тобиас се смееше над гражданите: какво ли щеше да им бъде, ако научеха, че своите добродетели дължат на две такива нищожества — на училищния прислужник с тътрузещата се походка и на пропадналия пияница.

Самият той, като робот, в такива случаи, нямаше значение. Но човекът... Изборът падна не върху банкера, не на някой търговец или върху пастора, а на прислужника — на онзи, който мие прозорците, чисти пода и пали парното. На него довериха тайната, той беше определен за свръзка. Той беше най-важното лице в Милвил.

Но гражданите никога нямаше да научат нито за своя дълг, нито за своето унижение. Те ще продължават отвисоко да се отнасят към прислужника. Ще търпят пияницата — или по-точно онзи, който ще заеме неговото място.

Защото с пияницата вече е свършено. Той се провали. Така каза Енди Доновън.

Тобиас инстинктивно почувствува, че освен него и Енди в склада има още някой.

Рязко се обърна на токовете си и видя пред себе си непознат.

Онзи беше млад, елегантен, с вид на хитрец. Имаше черни, гладко вчесани коси, във вида му имаше нещо хищно, като го погледнеш, ти ставаше неприятно.

— Твоята смяна — усмихвайки се, каза Енди. — Виж, той е истински негодник, можеш да ми вярваш.

— Така като го погледнеш, не можеш да кажеш...

— Външността му да не те заблуждава — предпази го Енди. — Той е къде по-лош от теб. Това е последното изобретение. Той е погнусен от всичките си предшественици.

— Нищо не разбирам — объркано промълви Тобиас.

— Той ще открие кантора в града, нещо което е тъкмо за такъв като него, млад и енергичен бизнесмен. Застраховки, сделки от различен характер, покупко-продажба на недвижимо имущество, кредитни операции — накратко, всичко, от което може да се забогатее. Без да нарушава законите, ще ги обере до стотинка. Жестокостта си ще замаскира с лицемерие. С обаятелната си искрена усмивка ще пленява всеки, като при това свято ще спазва буквите на закона. Няма да се подвоуми да извърши каквато и да е низост, няма да се гнуси и от най-подлата постъпка.

— Но нима е възможно така?! — извика Тобиас. — Да, аз наистина бях пияница, но все пак бях честен човек.

— Наш дълг е да се грижим за благо на цялото човечество — тържествено заяви Енди. — Позор за Милвил, ако някога в него се роди такъв човек като него.

— Вие по-добре знаете — каза Тобиас. — Аз си измивам ръцете. А с мен какво ще стане?

— Засега нищо — отговори Енди. — Ще се върнеш при Фробишър и ще се подчиниш на естествения ход на събитията. Ще постъпиш на работата, която той ще ти намери, и живееш мирно и тихо като порядъчен, достоен за уважение гражданин на Милвил.

Тобиас се вледени.

— Искаш да кажеш, че окончателно сте ме отписали? Че повече не съм ви нужен? Но нали с всички сили се стараех! А пък днес вечерта не можех да постъпя по друг начин. Не можете просто така ме изхвърлите!

Енди поклати глава.

— Ще трябва да ти открия една тайна. Щеше да е по-добре да научиш малко по-късно за това, но... Виждаш ли, в града се говори да изпратят част от жителите в Космоса да усвоят една от наскоро откритите планети.

Тобиас се поизправи и замря: в него отново пламна надеждата, но тя отново помръкна.

— А аз какво общо имам с това? — попита. — Та те няма да изпратят такъв пияница като мен.

— За тях сега ти си нещо по-лошо от пияница — каза Енди. — Много по-лошо. Когато беше просто пропаднал човек, всички те виждаха и знаеха какво представляваш. Предварително знаеха

всичките ти номера. Винаги им беше ясно какво могат да очакват от теб. А когато спреш да пишеш, ще им объркаш картите. Те непрестанно ще те наблюдават и ще се мъчат да отгатнат каква изненада можеш да им поднесеш. Ти ще им нарушиш спокойствието и те ще се измъчват от съмнения дали е правилна позицията, която са заели. Ще обремниш съвестта им, ще станеш причина постоянно да си късат нервите и те ще живеят във вечен страх, че в един прекрасен ден ти така или иначе ще им покажеш какви глупаци са излезли.

— С тези настроения те никога няма да ме включат в числото на бъдещите колонисти — произнесе Тобиас, прощавайки се и с последната сянка от надежда.

— Мамиш се — възрази Енди. — Уверен съм, че ще полетиш в Космоса заедно с останалите. Порядъчните и със слаби нерви жители на Милвил няма да пропуснат случая да се отърват от тебе.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, броеве 8 и 9 от 1982

г.

Илюстрации: з.х. Иван Кирков

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.